ВИБРАНІ ВІРШІ ІВАНА ДЕРМЕНЖІ З ЦИКЛУ «БЕССАРАБІЯ В МОЄМУ СЕРЦІ» У ПЕРЕКЛАДАХ

ВИБРАНІ ВІРШІ ІВАНА ДЕРМЕНЖІ З ЦИКЛУ «БЕССАРАБІЯ В МОЄМУ СЕРЦІ» У ПЕРЕКЛАДАХ

Ізмаїл-2019

УДК 821-1(477.74)=030
ББК 84(4Укр)-5

Вибрані вірші Івана Дерменжі з циклу «Бессарабія в моєму серці» у перекладах / Літ. ред. Шевчук Т. С., Кожевникова С. М. – Ізмаїл: РВЦ ІДГУ, 2019. – 50 с.

Для ілюстрації використано картину
Володимира Дудника «Болградський собор», 2018

Збірник «Вибрані вірші Івана Дерменжі «Бессарабія в моєму серці» містить його поезії останніх років у паралельному перекладі англійською мовою, здійсненому учнями спеціалізованої ЗОШ № 1 ім. О.В. Суворова з поглибленим вивченням англійської мови. Публікація є складовою культурно-освітнього заходу «Літературно-музична гостинна», що проводиться в рамках наукового державного проекту МОН України «Регіональна література і живопис етнічних груп Українського Придунав'я як засіб формування колективної ідентичності локального соціуму». Зустріч проводиться за ініціативи завідувача бібліотеки ЗОШ № 1 Полякової Д.О.

Призначена для всіх, хто цікавиться сучасною регіональною поезією.

© Іван Дерменжі
© РВЦ ІДГУ

ДЕРМЕНЖІ Іван Іванович народився 28.07.1981 р. в м. Болград Одеської області у змішаній україно-болгаро-гагаузькій родині. В 1998 році закінчив Болградську гімназію імені Г.С. Раковського. В 2003 році закінчив економіко-правовий факультет Одеського національного університету імені І.І.Мечнікова. Працює за фахом з 2009 р. Автор трьох збірників віршів: «Вибране» (2016), «Сині і чорні, як море» (2017), «52 герця» (2018).

Представлені для перекладів вірші взяті з циклу «З Бессарабією у серці» зі збірки «52 герця», в якому поет оспівує красу рідного краю, працелюбність і життєву наснагу його жителів, специфічний колорит культури мультіетнічного населення регіону, зокрема намагається осмислити генеалогію гагаузького етносу. З творчістю Івана Дерменжі можна ознайомитись на сайті «Стихи.ру» за посиланням: https://www.stihi.ru/avtor/idermenji

Болград

Мой милый, добрый и родной…прекрасный, маленький, смешной,
Уютный, классный городок, к тебе вернуться все же смог.
Через века, через года, и счастлив был – была беда.
Но все же я навеки твой, уютный, тихий, мой родной.

Милей всего мне твой простор, мой отчий дом, родимый двор.
Собор помпезный, Пушкин сад, друзей, знакомых добрых взгляд.
Моя гимназия родная – старушка добрая, смешная.
И озеро в величье пряном, и гладь его в тиши обманной.

Вода, деревья, камыши – в них наслажденье для души.
В них часть меня, я их впитал, я с ними жил - я их срывал.
Пьянящий, нежный воздух твой, и солнце в небе надо мной.
И ветер – легок и могуч, и облака, и стаи туч.

Влюбленность, первый поцелуй, рыбалка, блеск холодных струй.
Вода, песочек, родники, тетрадки, ручки, дневники.
Здесь это все, и все такое, мое навзрыд – мое родное.
Болград – ты родина моя, я здесь рожден, здесь вырос я.

Bolgrad

My cute, and nice, and own… and great, and small, and droll,
My cossy, classy town; to you again have come I.
Through time and years went I by, but I'm still your faithful guy,
My cute, and great, my love one, my quiet, handsome town.

My love goes up towards your scope, my native door, my lovely home.
Cathedral nobly rises above it, and Pushkin's yard, and friend's regard.
My grammar school, my darling, so nice, a bit elderling.
And lake in rich renown, it's sides are in froundful calm.

Backwash, and trees, and rush – in them I see relish.
They are a part of me, I them imbibe, with them reside and them disrupt.
Your air is heady, silken and sun above me brisking.
The wind is strong and slight, and clouds are dark and mighty.

Amorousness and early kiss, fishing, tasty autumn dish,
Shallow water, land and springs.
Everything is here, and all for me is dear.
Bolgrad – my motherland and home, for me, the place, where I've grown.

(*у пер. Олександри Лобанової*)

Болград

муз. А.Л.М.

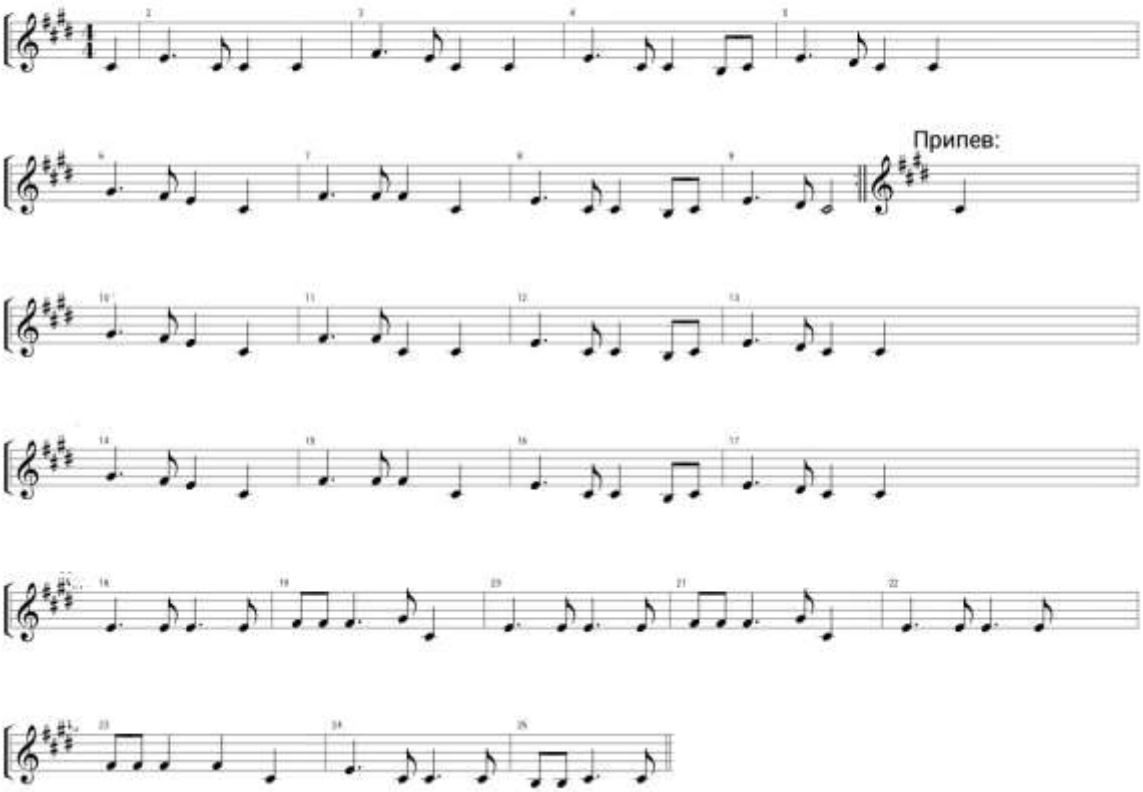

Володимир Дудник «Болградський собор», 2018

Душа пронизана любовью

Давно не видно было осени, такой прекрасной и певучей.
Листву почти деревья сбросили, и на щеке моей колючей
Играет солнышко лучами, и мчится ветер поверх сосен
Порхают бабочки, кузнечик скрипучим треском славит осень.

Душа пронизана любовью, любовью к радостному краю.
Родная каждая былинка, здесь я на крыльях вновь летаю
Пусть всяк кулик свое болото так хвалит – мне вы прошептали,
И улыбнувшись, я ответил: вы в Бессарабии бывали?

Ах, значит нет? О чем же дальше – тут с вами нечего и спорить
Не знали вы сей вкус манящий, тепло сердец, чему же вторить?
Слыхали вы о дивном месте, видали настоящий рай?
Он все же есть, ему название – мой Бессарабский дивный край.

The Soul is Imbued with Love

I haven't seen it for a long, oh fall, so beautiful and sweet.
Trees almost threw their leafage off, and on my cheek
Sun still is playing with its rays, the wind is racing over pines
Grigs' creakily praising fall again and butterflies are flitting behind.

My soul is imbued with love, affection towards joyful town.
Oh darling, every blade of grass, I'm flying, flying, flying!
So let sandpiper praise its march, you whispered to me,
And, smiling, I've asked: Have you enjoyed Bessarabian beauty?

And what that means? It means, no ever!
So why to argue? No sense!
You've never felt that trembling feeling,
You've never felt that bit of grace.
Have ever heard of magic city?
Have ever seen the Paradise?
But it exists! Since then, forever!
Its name is marvelous "Bessarabian land".

(*у пер. Ганни Максимової*)

Бессарабское солнце

Бессарабское солнце светлее и жарче,
Дорога – как скатерть, стелю неспроста.
В душе расцветают все фибры – ведь это…
Ведь это дорога в родные места.

Туда, где не может быть плохо и больно,
Туда, где закат затмевает рассвет.
Где «хубави хора танцуват хорото»,
И «булки», которых прекраснее нет.

The Bessarabian Sun

Bessarabian sun shines brightly and widely,
The way`s like a cloth. Does any guess why?
The reason I feel myself greatly and hopefully…
The reason is certain: this is the way to my birth place!
Oh my!

I travel to where I feel no sorrow,
I travel to place, where no one hurts.
To place where «hubavi hora tantsujut horoto».
Where «bulki» – are women, maybe the greatest in the world.

(*у пер. Поліни Сефер*)

Счастье в родной Бессарабии

Счастье ни в ком бы то ни было,
Счастье не в прелести глаз.
Счастье не в нежности женщины,
И не в любви как-то раз.

Счастье в родной Бессарабии.
В землях, где дед твой овец
Пас чабаном и дышал легко
Дымом табачных колец.

Ливнем сплошным льется вниз вода.
Пенится гордая кровь.
Счастье, семья, Бессарабия-
Вот что такое любовь.

Happiness in Native Bessarabia

Happiness isn’t in anyone,
Happiness isn’t in the beauty of eyes.
Happiness isn’t in female’s tenderness,
And not in the love at a glance.

Your happiness is in beloved Bessarabia.
It is in the love to the lands,
Where your grandpa being a shepherd,
Inhaled the smell of tobacco with friends.

The water pours down in thick rainstorm.
The blood blazes proudly inside.
Happiness, family, native home
All that I feel to my sweetheart.

(у пер. Таісії Василіогло)

Мой Бессарабский край

Для меня этот год – год болгарского сердца.
Вкус турши, долмы и болгарского перца.
Вдруг проснулось во мне, как великое чудо,
Мой язык, моя кровь, никогда не забуду.

Звук волынки, хоро и душевные песни,
Дивный блеск карих глаз дев, которых чудесней
Точно нет на земле, нет роднее, я знаю.
Моего навсегда Бессарабского края.

My Bessarabian Land

For me, this year, is, no doubt, a year of Bolgarian`s heart,
The taste of dishes, turshija, dolma and pepper,
My blood, my heart, my soul, my tender
These all live deep inside my mind.

The sound of bagpipes, «horo» and soulful lyrics,
And hazel eyes, unique in all the world,
And girls, you`ve never seen, and nature
These all make my lovely Bessarabian world.

(у пер. Данила Карпа)

Домашнее вино

Болгарское домашнее вино по жизни нам всегда необходимо.
Ведь с ним обходят беды стороной, и все напасти с ним – проходят мимо.
С ним каждый спор к согласию идет, оно в бокалах радостно искрится.
Живым рубином плещется, бурлит – и радость загорается на лицах.

А если ты его еще и сам, из винограда, собранного лично,
Сквозь шарапан и в тяске отжимал, да в бочки заливал – ох, как отлично!
Тогда оно – божественный нектар, дар солнца и земля твоей богатой…
Я буду его делать каждый год, как наши деды делали когда-то.

The Homemade Wine

Bulgarian homemade wine should be in our lives.
Cause all the troubles with its help do ever go by.
With it each problem passes by and everything is solved.
As long as wine as ruby red is in the goblets glows.

And if you made it by yourself,
And you have squeezed all grapes.
And filled all barrels with your hands.
You are so great and blessed.
Since then it starts to be so sweet,
The God's nectar, the gift of wits.

As my ancestors had it made before
I will create this wine each year more and more!

(у пер. Глеба Цуркана)

Родные края

Окунулся в родные места,
Приобрел много душ родных.
Бессарабская ты красота,
Я в объятиях теплых твоих!

Вдалеке от больших городов,
По велению чистой души
Избавляйся от ржавых оков.
Наслаждайся, твори и дыши

Полной грудью! Пьянящий нектар.
Трелью птиц, в сердце радость тая,
Вы примите сей сказочный дар.
Окунитесь в родные края!

Native Lands

Plunged deep into my native places.
Acquired many native pals.
Felt warmth, will never leave you,
My Bessarabia, my gentle soul!

Far away from distant cities,
By the order of the neat soul.
Throw off your scarlet chains,
Breathe, create and grow your hope.

Breathe deeply! Feel joy, but no sorrow,
Having heard the birds singing ,
Take this fabulous gift ,
Dive deep into your native linkings.

(у пер. Ксенії Дубенко)

Бессарабия

Невероятный твой простор, поля от края до края,
И виноградная лоза, налившись солнцем, расцветает.
Ковёр из полевых цветов, горят огнём горячим маки.
Природы буйство, благодать и в изобильи «рыба-раки».

Пасутся тучные стада, шерсть словно шёлк, бока лоснятся.
И кто хоть раз сюда попал, уж навсегда готов остаться.
Цыгане шумною толпой когда-то вольно здесь гуляли
И продолжают до сих пор – да вы и так об этом знали.

И ай да Пушкин, ай да сын, сюда был послан против воли.
И вряд ли он о том жалел, хлебнул здесь радости – не горя.
Вино – божественный нектар,
здесь через край в избытке льётся
Гостеприимен каждый дом, болгарам «убу» здесь живётся

И гагаузам – «саалык»! Армяне, турки, молдаване…
Народов много на земле, но только здесь никто не станет
Ругаться, ссориться – зачем? Все в изобильи – сердце края.
Столица всех болгар – Болград и Бессарабия родная.

Bessarabia

Your incredible scope and numerous fields,
And grape yards growing flow,
And colorful carpet, red and white
Help nature burning with glow.

Great herds are walking, silky smooth.
And if you find yourself here,
Be sure, never in your life
You dare leave this place, it`s clear!
And gypsy gangs are freely walking
Are you surprised? – We can`t make them lock in.

And Pushkin, being in exile, though living here against his will,
Felt great, titanic, not bewailed.
Like the Bulgarians feeling at present,
Saying «ubu» to everything.

Multinational area – Turks, Armenians and Moldavians,
There are lots of you all over the world.
But only here, in my native Bessarabia,
You will feel no need to quarrel, but just stroll.

(у пер. Миколи Долженко)

Чийшия

Эмоций море – мало слов.
Чийшия – радость и любовь!
Сирине, манджа, мирудия –
Все это вкусная Чийшия.

Таланти, хубова хорота.
Чепразова, Бычваров, кто-то,
Кого не видел и не знаю.
Любовь свою к родному краю.

За вас живея Марианна.
За вас и аз, кисмета, пьяна.
Душата пьяна, сичку знай.
Чийшия – хубав роден край!

Chiyshiya

Sea of emotions-lack of the words.
My land is my pleasure and love!
Cheese and gravy and spices--
All this is tasty Chiyshiya.

People of talent and honour.
Cheprazova, Bichvarov, whoever, you know.
Those great men of great land wherever they go
Keep love to their nation
And worship great hallows.

I live for you Marianna.
For you I'm happy, bald and wise.
My drunken soul, brave and gratifying
Will store my love to you forever in my heart.

(у пер. Вікторії Стоянової)

Чушмелий

Чушмелий – болгарский рай,
трудами жителей он славен
И виноградники вокруг отсюда –
до Дунайских плавен.
Здесь бьют чистейшие ключи,
бока овец руном лоснятся.
Гостеприимство, доброта,
и все со мною согласятся.

Переселившись в этот край,
болгары потом, делом, кровью,
Не покладая своих рук, и не жалея о здоровье,
Создали райские сады
на берегах Ялпуга плавных.
Цветет прекрасный Чушмелий
и развивается так славно!

Chushmeliy

Chushmeliy – Bolgarian Eden
is known for its people's work
And wine yards are here and there,
flourishing, growing, along the Danube shores.
Here springs are clearer than diamonds,
sheep's wool is sparkling like a star.
And hospitality, and bounty, and wonder
are in the hearts of dwellers all their love.

Having moved from there up to here,
With no fear, working day and might,
With no regrets, but only goals and ideals,
Bolgarians created their Paradise.
And what we see now, we all admire,
The place is blooming, as they desired.

(у пер. Злати Ямбурської)

ВІРШІ З ІНШИХ ЦИКЛІВ ЗБІРНИКА «52 ГЕРЦА»

Первое стихотворение

Шелестят деревья тихо надо мной.
Снова мне приснился чистый образ твой.
Вновь я четко вижу жгучие глаза,
Из которых редко катится слеза.

Вновь твоя улыбка красотой маня,
Как звезда ночная, озарит меня.
И каскад пьянящих, шелковых волос
Завлечет кричащим ароматом роз.

Что со мной – не знаю, что там впереди?
Отчего так сердце рвется из груди?
Отчего так часто ты в моих мечтах?
И зачем ищу я блеск в твоих очах?

Ты моя отрада, ангел неземной!
Как хочу я рядом быть всегда с тобой.
Как хочу ловить я тот прекрасный миг,
Что позволит тайно лицезреть твой лик.

The First Poem

Trees are whispering softly highly in the sky.
Again I dreamed of you, which is so sublime.
Again I can see clearly your always burning eyes,
Which no one can see ever cry.

Again your wonderful smile, becking me right now,
Like a shining night star will light me with its glow.
And your heady, silky hair cascade
With it`s scent of roses always me attract.

What with me – I don`t know, what`s waiting me ahead?
Why is my heart breaking out of my chest?
Why so often in my dreams your perfect figure shines?
And why am I looking for the radiance in your eyes?

You are wonderful, joyful angel from the sky!
And I wish I could be with you all the time.
And I wish I could that moment in my mind hold,
When I can your figure secretly behold.

(у пер. Марії Лужанської)

Есть двое на Земле

Есть двое на Земле, не вместе и не врозь,
Объятия, глаза, доверие не вскользь,
Буддизм и нежность встреч, скрипач, его звезда.
И львиная душа, сквозь Измаил езда.

Тепло и нежность встреч, ну, как бы невзначай.
Всего лишь пять минут, пьёшь кофе, выручай.
Признание в любви, так нехотя и вскользь.
Есть двое на Земле, не вместе и не врозь.

There are two in the world

There are two in the world,
They are not together and not discord.
Embrace, eyes, confidence not in passing,
Routine and tenderness of meeting,
through Ismail riding.

Warmth of bed-in meetings, well, how by mistake.
Just five minutes, have a coffee, will you help?
Declarations in love, so reluctant and casual.
There are two in the world,
They are not together and not discord.

(у пер. Аліни Тимофеєвої)

Second hand

Second hand объятья.
Second hand слова.
Second hand проклятья.
Second hand молва.

Second hand надежды.
Second handмечты.
Second hand одежды.
Second hand понты.

Second hand улыбка.
Second hand портрет.
Second hand мы тоже.
Первых больше нет.

Second hand

Second hand embrace.
Second hand words.
Second hand damn.
Second hand reports.

Second hand hope.
Second hand dreams.
Second hand clothes.
Second hand's "ponty".

Second hand smile.
Second hand portrait.
Second hand we are also.
That's the life's secret.

(у пер. Аліни Тимофеєвої)

Волшебный яд

Бродить по старым улочкам с тобой
И просто беззаботно улыбаться.
Как горизонт, ты манишь за собой.
Твоей души так радостно касаться.

Всего лишь миг – но на одной волне.
Родной, игриво-тёплый, нежный взгляд –
Всё то, что в этой жизни нужно мне,
Ты так прекрасна, мой волшебный яд.

Magic Venom

Walking along old streets with you
Smiling like a child.
The horizon attracts me, like you do.
Touching your tender mind.

A simple wink – but harassing as strife.
You make my heart feel plenum
That`s all I`ve ever need in life.
You are my magic venom.

(у пер. Катерини Глущенко)

Письмо

Ты лети, лети, лети
Вдоль по млечному пути.
Через реки и моря,
Через горы и поля.

Окажись в её руках
И согрей её тепло,
Очутись в её душе,
Разбивая льда стекло.

Расскажи ей обо мне:
Как и где сегодня я,
Здесь мечтаю лишь о ней,
В сердце радость затая.

A Letter

Fly, fly, fly.
Across the starry sky,
Across rivers and seas,
Across mountains and fields.

Show up in her arms
Warm her heart`s ice.
Turn up in her soul,
Breaking ice glass.

Tell her about me:
Where and who am I,
Remembering her as a dream,
Remembering my beloved one.

(у пер. Катерини Глущенко)

Дивный вечер

Бесподобный дивный вечер
В обрамлении свечей…
Лучезарный и волшебный
Мягкий свет твоих очей…

Грациозные движения…
Восхитительная стать…
Стан – прекрасный, гибкий, легкий
Просто глаз не оторвать.

Необъятная душевность…
Обволакивает ночь.
Нескончаемая нежность
Все печали гонит прочь.

Все в тебе, моя родная.
Восхищаюсь вновь и вновь.
Ослепительное счастье,
Бесконечная любовь.

Marvelous Dusk

Marvelous dusk, flooded by the light…
Softly shines in your eyes, brightly all the night.

Your graceful movements, stature is so light,
Every step of yours fascinates a human's heart.

Immortal soulfulness beyond the darkness,
Endless tenderness, kindness, smartness.

Everything in you, my dear conquered me since then.
And thanks to you, and next to you,
now I feel my love again.

(у пер. Влади Попової)

Жизнь для Инстаграма

Изгиб души ласкает глаз,
Твой мир – шекспировская драма,
Но ощущение того,
Что ты живешь для инстаграма,

Не покидает ни на миг.
Всего лишь тело нараспашку,
Ты только спичка в коробке,
Сгоревшая. Тебя как чашку,

Разбитую, собрать назад –
И будет даже незаметно.
Пить из тебя – уже не то.
Не утомить тобою, тщетно.

Витрина. Больше ничего.
Твой мир – шекспировская драма.
Так тесен он, когда нас нет.
Умри скорей для инстаграм.

Life For Instagram

Soul twist is petting an eye.
Your world is just Shakespeare's play.
I can't believe, I'm leaving it…
Just for a while… for a day.

Though still I don't leave.
Just only body is wide open.
You are like empty match within.
You are so broken, broken, broken.

The shattered cup's of no use –
There is no need to animate it.
What for again to reuse,
If it's in vain, vain, vain?

What do you see? A window case?
Your world is just Shakespeare's drama.
It's so tiny, tight and naught
When we are not in Instagram.

(у пер. Аліни Чорної)

Зміст

Про автора..... 3
Вірші з циклу «Бессарабія в моєму серці»
Болград..... 4
Bolgrad (у пер. О. Лобанової)..... 5
Етюд «Болград» О. Лобанової..... 6
Душа пронизана любовью..... 8
The Soul is Imbued with Love (у пер. Г. Максимової) 9
Бессарабское солнце..... 10
The Bessarabian Sun (у пер. П. Сефер)..... 11
Счастье в родной Бессарабии..... 12
Happiness in Native Bessarabia (у пер. Т. Василіогло)..... 13
Мой Бессарабский край..... 14
My Bessarabian Land (у пер. Д. Карпа)..... 15
Домашнее вино..... 16
The Homemade Wine (у пер. Г. Цуркана)..... 17
Родные края..... 18
Native Lands (у пер. К. Дубенко)..... 19
Бессарабия..... 20
Bessarabia (у пер. М. Долженко)..... 21
Чийшия..... 22
Chiyshiya (у пер. В. Стоянової)..... 23
Чушмелий..... 24
Chushmeliy (у пер. З. Ямбурської)..... 25
Вірші з інших циклів збірника «52 герца»
Первое стихотворение..... 26
The First Poem (у пер. М. Лужанської)..... 27
Есть двое на Земле..... 28
There are two in the world (у пер. А. Тимофеєвої)..... 29

Second hand…….. 30
Second hand (у пер. А. Тимофеєвої)……..... 31
Волшебный яд..... 32
Magic Venom (у пер. К. Глущенко)…….. 33
Письмо..... 34
A Letter (у пер. К. Глущенко)…… 35
Дивный вечер..... 36
Marvelous Dusk (у пер. В. Попової)…….. 37
Жизнь для Инстаграм..... 38
Life For Instagram (у пер. А. Чорної)……. 39
Південна Бессарабія у вихорі часів: нарис (Шевчук Т.С.) 40

ПІВДЕННА БЕССАРАБІЯ У ВИХОРІ ЧАСІВ

Розташоване на півдні Одеської області Українське Придунав'я (загальна площа 13063 кв. км.) знаходиться на південно-західних кордонах країни, межуючи з Румунією та Молдовою. Альтернативні назви регіону – Південна Бессарабія (молдавська), Буджак (турецька), межиріччя Дністра і Дунаю (географічна) співіснують у науковому і популярному вжитку.

Історія краю сягає корінням античності. Серед залишків античних міст найбільш відомими є розташовані з обох сторін гирла Дністра поліси Тіра і Ніконій, закладені давньогрецькими колоністами в XVII-XVI ст. до н.е., а також малодосліджене поселення античного часу, розташоване в 1 км. на захід від м. Ізмаїл, у 50 м. від берегової лінії Дунаю, датоване V-IV ст. до н.е.

На острові Зміїний існував один з найдавніших відомих світу античних храмів Ахіллу-Понтарху. За доби античності він мав такі назви: Острів Левка (Білий, Λευκός), Філоксія (Гостинний, Φιλόξια), острів Блаженних (Μακάρων), Фідонісі (Зміїний, Φίδονισι).

Реконструкція храму Ахілла

За доби османського володарювання фігурує турецькомовна назва Зміїного острова Ілан-Ада (Yilan Adası), та румуномовна Шерпілор (Șerpilor). Острів має високі обривисті береги від 4-5 метрів у північно-східній частині до 25 м., а в південно-західній – з найвищою точкою 41, 3 метри над рівнем моря.

На зорі нашої ери дакійський цар Буребіста (82 р. до н.е. – 44 р. н.е.) об'єднав гето-дакійські племена і розширив свої володіння до Дністра. Його наступник, цар дакійців Децебал (1 ст. – 102 р.) зазнав поразки у протистоянні римлянам і був змушений повернути під їх контроль дельту Дністра і Дуная.

Скульптура Децебала на Дунаї

II-IV ст. н.е. – період готського панування у межиріччі Дністра і Дуная, зокрема у нижньому Дунаї, Дніпрі, Доні, Криму та узбережжі Чорного й Азовського морів. Готами (лат. Gothi, Gothones) називають групу германських племен, вихідців зі Скандинавії, які «хвилями» емігрували на континент. Готи поділялися на остготів (остроготи, грейтунги, східні готи) та вестготів (візіготи, тервінги, західні готи). Умовним кордоном, що розділяв східних та західних

готів була ріка Дністер. Межиріччя Дністра і Дуная (сучасна Бессарабія) була центром держави вестготів. Саме в цих краях знаменитим аріанським єпископом Вульфілою (лат. Wúlfila, Ulfilas, давньогр. Οὐλφίλας (Оулфилас, Ульфіла, прибл. 311-383 рр.) було створено готський алфавіт з метою християнізації войовничих германських племен. Значення Вульфіли для германських народів дорівнює значенню просвітителів Кирила і Мефодія для слов'янських. Піком могутності готського державного утворення, заснованого на землях сучасної України у союзі з місцевими племенами, було правління легендарного героя давньогерманських епічних сказань короля Германаріха (*Ermanarich, Hermanaricus*, правив прибл. 350-375 рр.).

Готський вождь Германаріх

Степна частина Північного Причорномор'я була захоплена гунами і почергово контролювалася племенами печенігів, куманів, половців, мадярів, булгар.

У 7 ст. було легендарним булгарським ханом Аспарухом було засноване Перше Болгарське царство (680-1018), яке починалося від дельти Дніпра. Формування болгарського етносу на території Нижнього Дунаю є історичним фактом: за візантійськими хроніками, відлік існування Першого

Болгарського царства датується 680 роком підписання мирного договору між імператором Костянтином IV (Погонат) і Аспарухом внаслідок розгрому візантійців у битві при Онгалі (Онгъл), після чого його орда змогла перейти через Дунай. Деякі історики схиляються до думки, що під назвою Онгал (у різних варіаціях написання Ὄγχλος, Ὄγγλος, Ὄγλος, Onglon, Hoglon – перекладається як «кут») розуміється саме Буджак. За умовами договору, Костянтин IV був зобов'язаний платити данину булгарському ханові, факт чого був надзвичайно принизливим для візантійців, однак дав потужний поштовх до націотворчих процесів племінних союзів давніх булгар. Друге Болгарське царство проіснувало до 14 ст. (1185-1396), починаючись від Дністра, тобто з територією Буджака у своєму складі.

Перше Болгарське царство (680-1018)

Друге Болгарське царство (1185-1396)

Віддавна територія українського Придунав'я виступала яблуком розбрату між сусідніми народами та великими імперіями, що приводило до знищення численної кількості архітектурних споруд. Серед назавжди втрачених пам'яток – храм Ахіллу на Зміїному острові, фортеці Кілія й Ізмаїл, численні мечеті, синагоги та православні церкви. Сучасні учені погоджуються з думкою, що прилегла територія у гирлі Дунаю мала назву Ахілія (Акілія), пізніше трансформувавшись з Акілії у місто Кілія за принципом

лінгвістичної редукції ненаголошених голосних для спрощення вимовляння.

Фортеця Кілія на гравюрі 17 ст.

У складі молдавської і османської держав місто Кілія було стратегічним торговельним портом на Дунаї. У XV ст. молдавський князь Стефан Великий розбудував грандіозні кріпосні стіни, які зробили місто неприступною фортецею, що була знищена у XIX ст.

Реконструкція фортеці Ізмаїл, закладеної османами у XVI ст. для укріплення своїх північних рубежів, надає уявлення про грандіозний розмах цієї фортифікаційної споруди, яку також прийшлося зруйнувати за умовами Парижського мирного договору 1856 р.

Визначною пам’яткою середньовічної історії і містобудівництва є Білгород-Дністровська (Аккерманська) фортеця, споруджена впродовж XIII-XV ст. на загальній території в 9 гектарів. Фортеця була закладена у XIII ст. золотоординським ханом Берке, ярлик на користування нею як укріпленим торговим центром у XIV ст. отримали генуезці.

Білгород-Дністровська (Аккерманська) фортеця

Після втрати Золотою Ордою територій Дністровського лиману вона перейшла під юрисдикцію молдавських князів, а у 1484 ключі від неї отримав османський султан Баязид II. У 1812 році за Бухарестським мирним договором землі Нижнього Приднестров'я з фортецями Акерман, Ізмаїл, Кілія, Хотін і Тигіна увійшли до складу Російської імперії.

Для нової історії краю залишився властивим факт відсутності довгострокової державності: влада почергово належить Росії (1808-1857), Молдавському князівству і частково Туреччині (1858-1861), Румунському королівству (1861-1877), Росії (1878-1917), Румунії (1918-1944), УРСР (1944-1991), Україні (з 1991 р.).

В умовах радикальної зміни уряду населення регіону, як правило, залишалося аполітичним, що зумовлено історичними обставинами. Периферійне розміщення краю, розміщеного на перехресті важливих торговельних шляхів, приваблювало як купців, так і різних біженців, які шукали затишних місць для ведення спокійної, невибагливої життєдіяльності.

Вілково. «Старовір», скульптор О. Токарев

Серед перших – російські старообрядці, кріпаки, донські (некрасівці) і запорізькі казаки; болгари, що тікали від турецького іга; охристиянені турки (гагаузи).

У 1746 році, за даними «Історії міст і сіл Української РСР» (1978) в дельті Дунаю біглими старообрядцями, а також донськими і запорізькими козаками, було засновано портове місто Вілково. Сьогодні воно являє собою унікальний природний заповідник, який отримав поетичну назву «української Венеції».

Після російсько-турецької війни 1828 р. в Буджак активно прибували болгари, що шукали спасіння від турецького рабства. Російський генерал І.М. Інзов (1768-1845), голова піклувального комітету про іноземних переселенців південного краю Росії, багато уваги приділив облаштуванню болгарських колоній, зробивши Болград центром (Епітропією) управління задунайськими переселенцями 28 болгарських колоній на півдні Буджака. Завдяки клопотанням І. М. Інзова, виділялися значні кошти для підтримки колоністів у голодні неврожайні роки. Болгарські мешканці південної Бессарабії і нині особливо шанують пам'ять свого благодійника, іменем якого названий центральний проспект Болграда.

Нікола Богоріді

У 1858 р. на кошти молдавського державного діяча болгарського походження Нікола Богоріді (рум. *Nicolae Vogoride*, 1820-1863) у короткостроковий період належності регіону до Молдавського князівства (1858-1861), була заснована знаменита болградська гімназія, у якій отримала освіту значна частина болгарської інтелігенції XIX ст. Через часту зміну влади постійно змінювався статус і назви закладу: румунський ліцей (1876); російська восьмерична гімназія (1878-1884); державна російська гімназія імені імператора Олександра III (1884); румунський ліцей імені короля Карла II (1918). Сьогодні гімназія носить ім'я Г. С. Раковського, зусиллями якого вона й була заснована через його особисті дружні стосунки з благодійником.

Поліетнічний склад жителів краю сьогодні представляють етнічні громади українців, болгар, молдаван, росіян, кожна з яких представлена понад 20 %. Решту між собою ділять гагаузи, вірмени, євреї, цигани, татари, поляки, греки, серби, німці, голландці, швейцарці та представники інших націй. Відділ статистики Ізмаїльського рахункового центру надав довідку про представників 82 національностей, що проживають у м. Ізмаїл.

Сучасна Південна Бессарабія – регіон з потужним культурним і економічним потенціалом. Знання своєї регіональної історії, культури, літератури і мистецтва є фундаментом для розбудови сильного і заможного краю.

професор Тетяна Шевчук

Підписано до друку 25.02.2019 р.
Формат 60х84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Об’єм 2 друк. арк. Ум. друк. арк. 3. Обл.-вид. арк. 3.
Тираж 100 екз.
Віддруковано на друкарському комплексі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
РВЦ ІДГУ
68600, м. Ізмаїл. вул. Репіна, 12.
Тел.: 8(04841) 5-13-88, 5-14-87.
Веб-сторінка: http://idgu.edu.ua/ E-mail: idgu@ukr.net